

Практико-орієнтовані проекти. Результат діяльності учасників чітко визначено із самого початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проект закону, словник, проект шкільного саду) [1, с. 98].

Беручи участь в інноваційній діяльності, не можна йти до прагнення освоїти неодмінно те, що вивчають сусіди з навколишніх шкіл для того, щоб витримати конкуренцію в боротьбі за контингент учнів, за хорошу думку батьків, керівників органів управління освітою; до прагнення перепробувати, освоїти нове підряд, щоб таким чином знайти оптимальну ідею. Потрібно враховувати, що всі ці підходи до нововведень в школі загрожують серйозними витратами, такими, як колосальні перевантаження дітей і вчителів, зниження успішності з тих предметів, які не охоплені «експериментальною» роботою, оскільки освоєння неактуальної, неоптимальної чужої ідеї, та ще освоєння неграмотне віднімає у вчителів, охоплених цією діяльністю, всі сили і час, що неминуче призводить до дестабілізації педагогічного процесу. Всі ідеї потрібно зважити й обговорити з колегами, фахівцями [2, с. 98].

Звичайно, що впровадження інноваційних освітніх технологій є нелегкою справою навіть для досвідченого вчителя і потребує ґрунтовної підготовки (підбір матеріалів, складання плану, підготовка наочного, ігрового матеріалу, ретельне вивчення індивідуальних особливостей учнів класу та ін.). Але той педагог, який прагне досягнути мети, розкрити всі здібності і таланти своїх учнів, навчити їх вчитися, знаходити істину, обов'язково шукатиме шляхи вдосконалення своєї методики.

Список використаної літератури

1. *Веремчук А.* Інноваційна освітня діяльність сучасного вчителя початкових класів / *А. Веремчук* // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 5 (Ч. 1). – С. 94-99.
2. *Мариновська О.* Педагогічні умови,закономірності та принципи формування готовності вчителів до проектно-впроваджувальної діяльності / *О. Мариновська* // Педагогічний альманах. – 2011. – Вип. 12 (1). – С. 53-58.
3. *Новий український тлумачний словник.* Близько 20000 слів і словосполучень / [під ред. В. Дубічинського]. – Х., 2008. – 606 с.

Анастасія Карпенко

ІННОВАЦІЙНИЙ ДОСВІД ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується відходом від тоталітарної уніфікації і стандартизації педагогічного процесу, інтенсивним переосмисленням цінностей, пошуками нового в теорії та практиці навчання і виховання. Цей процес не може бути стихійним. Він потребує управління. Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні характерна широка наявність у ньому інноваційних процесів. Інноваційна діяльність в Україні передбачена проектом Концепції державної інноваційної політики (1997) та проектом Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності у системі освіти» (1999) [5].

Інновації (італ. *innovazione* – новина, нововведення) – нові форми організації праці та управління, нові види технологій, які охоплюють не тільки окремі установи та організації, а й різні сфери [3].

Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя і учня, вихователя і вихованця. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів і цілих колективів.

У сучасній педагогіці терміни “інновація” означає певне нововведення, що стосується того чи того аспекту освітньо-виховного процесу [3]. Кінцевим результатом твор-

чого пошуку можуть бути нові технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні. При цьому нове у педагогіці – то не лише авторські ідеї, підходи, технологічні методи, які досі не використовувались, а й комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу з прогресивними засадами, що дає змогу ефективно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості. Свідченням цього є, зокрема, активне звертання сучасних педагогів до педагогічної спадщини минулого – вітчизняної та зарубіжної.

Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки – проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику.

Інноваційні процеси є механізмом інтенсивного розвитку школи та педагогіки. Інновації функціонують на рівнях створення, освоєння і втілення. Дослідниками сформульовано ряд законів перебігу інноваційних процесів:

Закон необоротної дестабілізації педагогічного середовища. Сутність його полягає в тому, що будь-який інноваційний процес вносить у педагогічне середовище необоротні зміни. Цілісна система, що існує, починає руйнуватися і потребує деякого часу для створення нової системи на базі нових елементів або асиміляції старої.

Закон обов'язкової реалізації інноваційного процесу. Будь-який інноваційний процес, в основі якого є педагогічне відкриття, рано чи пізно, стихійно або свідомо повинен реалізуватися. Достатньо пригадати досвід видатних педагогів – А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, С.Т.Шацького, вчителів-новаторів В. Ф. Шаталова, І. П. Волкова, І. П. Іванова та ін.

Закон стереотипізації педагогічних інновацій. Будь-яка інновація поступово перетворюється у звичні поняття і дії, отримуючи статус стереотипної.

Ці закони обумовлюють і певні етапи функціонування інновацій. На першому етапі інновація сприймається як чужорідний елемент у педагогіці, часто викликає різку протидію, здається прожектерством. З часом інновація перевіряється практикою, набуває масового визнання. На останньому етапі новий підхід до навчання чи виховання стає відомим і входить до системи навчально-виховної роботи [9].

Інновації є суттєвим діяльним елементом розвитку освіти взагалі, реалізації конкретних завдань у навчально-виховному процесі. Виражаються в тенденціях накопичення і видозміни ініціатив і нововведень в освітньому просторі; спричиняють певні зміни у сфері освіти. Стрижнем інноваційних процесів в освіті є впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду.

До педагогічних інновацій можна віднести набутки окремих педагогів, творчих груп, які являють собою цілісну систему роботи з певного напрямку, здебільшого недостатньо висвітленого у науково-методичній літературі. Ці системи ґрунтуються на ідеях відомих педагогів і на власному досвіді та інтуїції. Заслуга їхніх авторів у тому, що вони по крихтах збирають, систематизують, узагальнюють потрібний матеріал, вкладають у нього свої знахідки, своє розуміння проблеми, і це дає підставу говорити про новизну, оригінальність, а разом і про реальність підходів до здійснення поставлених завдань [6].

Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, яка виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність [3].

Наявність інноваційного потенціалу визначають: творча здатність генерувати нові уявлення та ідеї; обумовлюється професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань освіти; вміннями проектувати і моделювати свої ідеї на практиці; реалізація інноваційного потенціалу вчителя передбачає значну свободу дій і незалежність його у використанні конкретних методик, нове розуміння цінностей освіти, прагнення до змін, моделювання експериментальних систем; високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів педагога [6].

В Україні протягом ХХ ст. педагогічне новаторство розвивалося у руслі педагогічних пошуків, на які могла зважитися радянська педагогіка.

Серед них найчастіше були окреслені концепція гуманістичної педагогіки (В. Сухомлинський), ідея творчого педагогічного колективу, що визріла в лоні традицій колективної педагогіки А. Макаренка, В. Сороки-Росинського.

В. О. Сухомлинський – видатний український педагог (1918 – 1970 рр.), член-кореспондент АПН РСФСР (1957 р.); заслужений вчитель УРСР (1958 р.); Герой Соціалістичної Праці (1968 р.), захистив кандидатську дисертацію на тему: «Директор школи – керівник навчально-виховного процесу» (735 с.) (1955 р.).

Його науково-педагогічна спадщина нараховує понад 40 книг, приблизно 500 статей, 120 казок для дітей. (Див.: Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. – К., 1976-1977; «Серце віддаю дітям», «Сто порад вчителю», «Як виховати справжню людину», «Народження громадянина», «Павльська середня школа», «Розмова з молодим директором школи», «Батьківщина в серці», «Батьківська педагогіка» та інші).

Новаторські ідеї педагога: любов до дітей, віра в творчі сили дитини. («Кожна дитина повинна бути щасливою»); виховання через розум, серце, руки дитини. «Школа радості» (1951-1952 рр.); мудрість педагогічної і батьківської любові, влади колективу; всебічний розвиток особистості кожної дитини; теорія виховання справжньої людини; система навчання грамоти через образно-чуттєве сприймання дітьми 6 років довкілля: емоції – почуття – сприймання – уява – образи навколишнього світу – образно-емоційне мислення – логічне мислення – запам'ятовування – застосування різноманітної діяльності (малювання, читання, роздуми, спостереження, творчість, праця); система підготовки до сімейного життя; традиції, свята, культури в вихованні; система вимог і порад педагогам [7].

У працях “Духовний світ школяра”, “Народження громадянина”, “Як виховати справжню людину” В.Сухомлинський створив ідеал справжньої людини, якій притаманні такі риси характеру: відданість рідній землі, рідному народові, обов'язок перед ним, любов до рідної мови, повага до старших, любов до матері й батька, бережливе ставлення до природи, доброта, працелюбність. У цих творах розкриваються конкретні принципи, істини, повчання, настанови, рекомендації. Подаються вони у вигляді правил, законів як 14 Законів дружби, правил “Десять не можна”, “Дев'ять негідних речей”, які складають азбуку моральної культури. У працях розкривається зміст і методика роботи з виховання у дітей любові до Батьківщини і громадянства, ставлення до людей і обов'язку перед ними, ставлення до батьків, рідних, близьких, розуміння життя, добра і зла в ньому, виховання високих моральних якостей і норм поведінки.

На підставі багаторічної практичної роботи в школі автор вперше у вітчизняній педагогіці глибоко розкриває суть таких понять як людяність, патріотизм, відповідальність, гідність, терпимість, тактовність. На конкретних прикладах подається методика утвердження в юних душах почуття совісті, сорому, справедливості, щедрості, милосердя. Ідеал справжньої людини визначається Сухомлинським на засадах загальнолюдських цінностей і народної педагогіки, об'єднує найкращі риси менталітету українського народу [8].

Василь Олександрович Сухомлинський вчив педагогів створювати організовану систему впливів на вихованців, яка сприяє всебічному розвитку дитини, побудована на принципах гуманізму. Він підкреслював, що “педагогічний ефект кожного впливу на особистість залежить від того, наскільки продумані, цілеспрямовані, ефективні інші засоби впливу”. Методика гуманістичного виховання у Василя Сухомлинського являє собою систему органічно поєднаних різноманітних способів, методів, прийомів впливу на вихованців, що реалізувалися засобами майстерного спілкування вчителя з учнями. У Павльській середній школі, яку ще за життя педагога (1948-1970 рр.) називали школою-лабораторією педагогічної думки і практики виховання, поступово створювалася та відшліфовувалася струнка методика гуманістичного виховання, що містить такі найголовніші методи:

1) виховання словом: роз'яснення вчителем моральних понять, цінностей, норм, правил гуманної поведінки; етичні бесіди; словесне виявлення довіри і недовіри; навіювання; переконання, роздуми; створення казкових образів гуманної поведінки і взаємовідносин тощо;

2) виховання прикладом: відношення до людей, навколишнього світу, природи, України, людства;

3) система методів організації діяльності і формування досвіду гуманної поведінки дітей: вправлення (добрі справи); організація спеціальних педагогічних ситуацій; доручення; спонукання до творчо корисної діяльності; створення ситуації успіху тощо;

4) стимулювання й оцінювання вчинків, поведінки, діяльності: похвала, заохочення, примус, осудження, недовіра, нагляд, заборона, обмеження, моральна підтримка та інші;

5) самовиховання, саморозвиток учнів як вершина, мета виховання.

Педагогом було розроблено гуманістичні принципи педагогіки:

- пізнання багатогранності дитини;
- віри в її неповторність і талановитість;
- визнання природного оптимізму дитини;
- обережного звернення до її душі й розуму;
- захисту багатства людської природи в дитячій душі;
- виховання в учнів самоповаги;
- утвердження краси в природі і в людині.

Для сучасного педагога мають велику цінність методичні поради великого педагога щодо шляхів виховання гуманістичної культури дітей, підлітків, напрямів практичної естетичної роботи з учнями, формування духовного світу людини. Ідеалом учителя сучасної школи повинен бути той взірць вихователя, яким був сам В. Сухомлинський і якого він бачив у своїх мріях. Головними рисами такого вихователя – гуманіста є :

- мудрі любов і влада педагога над розумом і душею дитини;
- багатство думки, висока загальна культура;
- спільні з дитиною погляди на життя, людину як найвищу цінність;
- здатність зцілення душевних ран дитини;
- ніжне, ласкаве ставлення до дитини [4].

“Вчительська професія, – писав В. Сухомлинський, – це людинознавство, постійне, те, що ніколи не припиняється, проникнення у складний духовний світ людини. Чудова риса – постійно відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення – один із тих корінь, які живлять покликання до педагогічної праці” [7].

Пізніше заявили про себе новаторські ідеї, що розвивалися в контексті теорії та методики навчання й виховання (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Лисенкова, Є. Ільїн, Б. Нікітін та ін.). Вони практично довели, що за певних обставин можливе різке підвищення ефективності різних ланок педагогічного процесу. Однак їх діяльність неоднозначно була оцінена як науковцями, так і працівниками системи народної освіти. У

70-ті – 80-ті рр. увагу педагогічної громадськості привернула концепція “авторської школи” (М. Щетинін, О. Тубельський, Н. Гузик та ін.), в основу якої покладено нові творчі принципи організації навчання й виховання.

Авторська школа – оригінальна загальнопедагогічна, дидактична, методична чи виховна система, опрацьована з урахуванням надбань психології, педагогіки, вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду, яка реалізується під керівництвом чи за участю її автора (авторів) принаймні в одному навчально-виховному закладі. Вона є іменною (наприклад, школа В. Сухомлинського, школа М. Гузика тощо). Однак часто такі школи виокремлюють і за узагальненою назвою філософської, соціологічної, психолого-педагогічної ідеї, покладеної в основу навчально-виховної системи (школа розвиваючого навчання, школа діалогу культур тощо). Ідею авторської школи нині використовують при організації гімназій, ліцеїв тощо [9].

Упровадження передового педагогічного досвіду в шкільну практику потребує належно підготовлених, готових до інноваційної діяльності вчителів, здатних на творчий пошук, керівників шкіл.

Інноваційна поведінка і креативність (творчість) учителя формуються під впливом середовища. Воно повинно мати високий ступінь невизначеності і потенційну багатоваріантність (багатство можливостей). Невизначеність стимулює пошук власних орієнтирів; багатоваріантність забезпечує можливість їх знаходження. Крім того, середовище повинно містити зразки креативної поведінки та її результати.

Виділяють критерії готовності до інноваційної діяльності: усвідомлення необхідності інноваційної діяльності; готовність до творчої діяльності щодо нововведень у школі; впевненість у тому, що зусилля, спрямовані на нововведення в школі, принесуть результат; узгодженість особистих цілей з інноваційною діяльністю; готовність до подолання творчих невдач; органічність інноваційної діяльності, фахової та особистісної культури; рівень технологічної готовності до інноваційної діяльності; позитивне сприйняття свого минулого досвіду і вплив інноваційної діяльності на фахову самостійність; здатність до фахової рефлексії. Суттєво впливає на цей процес впровадження педагогічного досвіду, творчий пошук, морально-психологічний клімат, матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні та естетичні умови праці. В організації творчої діяльності важливим є вибір актуальної та посиленої для педагогічного колективу теми, чітке формулювання мети і завдань творчого пошуку як усього колективу, так і кожного педагога зокрема, оптимальний розподіл і кооперація праці. Процес упровадження інновацій доцільно розподілити на основні етапи, врахувавши теоретичну та практичну підготовку вчителів, на підставі всебічного аналізу своєчасно коригувати його зміст, темп та етапи, накреслюючи нові перспективи роботи [6].

Інноваційна спрямованість роботи вчителів містить і таку складову, як впровадження результатів педагогічних досліджень у практичну діяльність, яке передбачає ознайомлення з ними вчителів, обґрунтування доцільності їх використання.

Для вивчення результатів нових досліджень та поширення передового досвіду створюють групи підготовлених учителів, творчих керівників освітніх закладів. Потреба в таких групах зумовлена тим, що автор педагогічного нововведення не завжди впевнений у його цінності й перспективності, інколи не має змоги займатися впровадженням своїх ідей. Нововведенням часто не вистачає обґрунтованого, наукового та методичного підтвердження, нерідко вони наштовхуються на опір вчителів-колег. Спеціальна група кваліфікованих, творчих учителів бере на себе відповідальність щодо аналізу, корекції досвіду, систематичного відбору нових ідей, технологій, концепцій. Це дає змогу об'єднати зусилля автора педагогічних нововведень із зорієнтованими на інноваційну діяльність педагогами [2].

Новаторський (від лат. – обновник) досвід – це досвід, який запроваджує і реалізує нові прогресивні ідеї, визначає нові шляхи вирішення окремих і загальних педагогічних завдань; використовує нові форми, методи, прийоми, системи діяльності, донині не відомі педагогічній науці та шкільній практиці; істотно модифікує відомі форми, методи й прийоми діяльності, переорієнтовуючи на вирішення сучасних завдань [3].

Для інноваційного закладу освіти принципово важливим є характер процесу його становлення. Як показує досвід, більшість навчальних закладів пішли шляхом застосування найпрогресивніших освітніх моделей, розроблених раніше. Найбільш вдалий підхід до вибору моделі і визначає рівень інноваційності навчального закладу, який зростає в умовах сформованої потреби та інтенсивного розвитку [6].

Список використаної літератури

1. *Аниловский К.* Учителя и инновации. Книга для учителя. – М., 1991.
2. *Бабанский Ю. К.* Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1982. – 192 с.
3. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. *Зайченко І. В.* Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Освіта України, 2009. – 620 с.
5. Про освіту: Закон України № 1060-ХІІ від 23.05.1991 р. // *Голос України.* -1996. – № 77.
6. *Сафіюлін В. І.* Інноваційний пошук нових технологій навчання // *Інноваційні пошуки в сучасній освіті* / За ред. Л.І. Даниленко, В.Ф. Паламарчук. – К.: Логос, 2004. – С. 53-64.
7. *Сухомлинский В. А.* Сто советов учителю / В. А. Сухомлинский. – К.: Рад. шк., 1984. – 254 с.
8. *Сухомлинська О.В.* Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні // *Шлях освіти.* – 1999. – № 1. – С. 41-45.
9. *Черней С.* Інноваційні засоби навчання як об'єкт проектно-методологічної роботи в педагогіці // *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць* / Ред. кол. Л.І.Даниленко та ін. – К.:Логос, 2000. – С. 195-199.